

Sági Lajos:

A tanya, mint magyar környezetekölcsi fogalom

Nehéz dolog a magyar tanyavilág szellemi-erkölcsi erejéről, lelki kultúrájáról szólni. Lehet-e objektíven kezelni egy olyan valóságot, amelyről nincsenek tudományos értekezések, a legtöbb gazdasági, társadalmi és politikai érdekekkel ellentétes, sőt még a létét is nehéz kimutatni? Létéről és értékeiről csak egy-két tanulatlan ember hitvallással felérő "félmondatai" tanúskodnak, megsejtetve belőlük egy gondolkodásmód és hitkultúra gazdag értékrendjét. A tanyaőről elszármazott emberek varázslatos és eleven gyermekkort, mély és emberséges élményekkel teli világot idéző emlékezetét csak nosztalgianak minősítjük, és figyelmen kívül hagyjuk, hogy a TV rajzfilmjeinek fölnevelkedett fiatalok életében a lelki sérülésig menően hiányoznak a mély és emberséges gyermekkori élmények!

Az érthetetlen tanyavilág

Amikor húsz év elteltével, 1988-ban tanulás, továbbá több esztendő kisvárosi és fővárosi lelkipásztori munka után visszatértem a tanyavilágba, az a cél lebegett a szemem előtt, hogy itt kell egy lelkesítő és kulturális központot létrehozni. A fővárosi fiatalok világában ugyanis fájó hiányát láttam annak az életismeretnek, józanságnak és türelemnek, amit a tanyai életforma fegyelme a legnagyobb természetességgel megad. Egyébként pedig a fordulatot érezve ott akartam lenni, ahol Magyarország sorsa valóságosan eldőlt.

Odaköltözésem utáni első vasárnap nem indult az autóm. Amikor be akartam tolni, az úttest másik oldalán lévő buszmegállóban 10-15 fiatal várakozott. Kinézés szerint Pesten is lehetnek volna. Megkértem, hogy segítsenek betolni az autót. Azt válaszolták, hogy ők a buszt várják. Halasra mentek a diszkóba. Amikor végül egy férfi kisegített, azt mondta: "Mit lehet várni ezektől a fiataloktól? Ezeket már nem nevelték arra, hogy másokon is segíteni kell!" Később egy népdalkört szervezve elénekeltük többek között a Kőműves Kelemen balladáját is. Ez alkalommal arról beszélgettünk, hogy amikor társadalmunkban az életszínvonalat tettük az egyetlen céllá, akkor nem fél véka ezüstért és fél véka aranyért dolgoztunk-e, és nem áldoztuk-e föl az anyát és a családot? Gyermekünk idegenné váltak, a népballada szóhasználatával élve: elnyelte őket a föld. Ekkor sokan védekezni kezdtek: "De mi jót akartunk!" Mások csak hallgattak. A beszélgetés után az énekkar fele többé nem jött. Tragikus véletlen, hogy aki legjobban tiltakozott ezen beszélgetés után, annak férje két év múlva öngyilkos lett. Egyébként volt olyan esztendő, amikor a faluban tizenkét temetés volt, és abból négyen önkéntesül vetettek véget életüknek! Mindezekből nyilvánvalóvá vált számomra is egy tragikus tény: az elmúlt évtizedekben, (jobbára az én távollétem idején,) a tanyavilág hitkultúrájában valami iszonyatos dolog történt!

1989. májusában Kecskeméten, a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja "Tanakodás a tanyaokról" címmel tanyakonferenciát szervezett. Ez a konferencia már a szocialista idők módszeres tanyarombolása után akart számot vetni a tanyavilág sorsával. Fodor Ferenc a következőket mondta: *"Napjainkban számtalan kiadványban számtalan vélemény lát napvilágot, amelyből hiányzik az empátia, az a törekvés, mely azt vizsgálná, hogy miként hatottak a képtelen intézkedések a parasztemberek erkölcsi világára. Vajon hogyan tudták átélni a mindennapos megaláztatásokat, az internálótáborokat, Rákosi börtöneit? Hány embert hurcoltak meg igazságtalanul, tették tönkre családi életét, hány becsületes parasztember esett áldozatul a skizofréniának? ... Még ma is cinkos némasággal hallgatunk arról a - Pozsgai Imre szerint - 600 ezer ember sorsáról, akiket akkor megaláztak, akiktől most*

azt várnánk, hogy újból kezdjenek valamit...."

Nem vagyok azonban meggyőződve arról, hogy a rákosi rendszer padlássöprése és külküldözése volt a legnagyobb rossz ezen nép életében. A kényszeres TSZ-esítés először agrárproletárrá tette azokat a gazdákat, akik korábban felelősségteljesen gazdálkodtak. A kádári idők relatív jóléte pedig - főleg a fiatalokkal - elhitette, hogy a munka fegyelmével nem lehet életet teremteni. A mai felnőtteket, "a kádári jólét gyermekeit" pedig olyan pedagógusok nevelték, akik szemében a szülők tudománya és gazdálkodása nevetséges, élettapasztalata és hite pedig idejétmúlt volt. Ezzel az agy mosással és káderképzéssel a gyökereket elvágták. Vannak olyan területek, ahol ezen korosztály 70-80 %-a alkoholista, és most sincs, aki értelmes utat mutatna nekik! Az élelmesebbek szívesebben gondolkodnak üzletelésben, olykor még a törvényteleniséget is vállalva, mint a felelősségteljes gazdálkodásban.

Társadalmunkban a tanyavilág értékeinek, szellemi-erkölcsi kultúrájának és válságtüneteinek megítélése elég egyértelmű: tudomásul kell venni a tanyavilág pusztulását. Arról azonban szó sincs, hogy a tanyavilágnak van-e, vagy volt-e kultúrája, lelke, van-e, vagy volt-e erkölcsi tartása, olyan titka, amelynek egyetemes érvényű üzenete van?

A tanyavilág erkölcsi-szellemi kultúrájának jelei

Ha az ember egy istenhitben megbékélt, az élet csöndes és munkás fegyelmét ismerő idős tanyai házaspár udvarába lép, egy más világba csöppen. Itt minden megszólal, ráadásul olyan egyszerű és érthető nyelven, amelyet minden jó szándékú ember megérthet.

Beszél az előző húsvétra bemeszelt, búcsúra utánjavított ház és istálló, az elmúlt nyáron megigazitott nádfedelével, beszél az egyszerű virágokkal díszes virágoskert a ház előtt vagy a ház végénél, beszél a házzal, az istállóval, az ólakkal, esetleg a pincével és a kamrával határolt, az elmúlt szombaton felsöpört udvar, a maga eperfaival, melyek embernek árnyat, jószágnak gyümölcsöt adnak. De beszél a szekér a színben, még akkor is, ha már csak a múlt munkáinak emlékét idézi. A lakásba lépve is azt látjuk, hogy minden célszerű, a terítők és a képek egyszerűek. Itt valóban minden munkáról, életfegyelemről, hitről tanúskodik. Az embert egy olyan érzés keríti a hatalmába, hogy otthon van. Amikor pedig szót vált a ház lakóival, a hasonlatokban és szóképekben megszólal a természet, és döbbenetessé válik az emberrel játszó társadalom. Végül már kezdjük nem érteni azt a világot, ahonnan jöttünk, de nem értjük már önmagunkat sem, akik saját érdekeinkben, félelmeinkben és a gyáripari termékekkel berendezett világunkban már régen otthontalanná váltunk.

Buda Ferenc költő a tanyavilág módszeres szétrombolásának idején, 1972-ben, a "Tanya-hazám" c. művében megrázóan érzékeltet egy Titkot, amelyet csak az ismerhet, aki a tanya küzdelmes világában méltósággal viselte az itteni létezés éjszakáit, volt türelme a természet keménységéhez, és itt reméli fölkelni Isten Új Napját.

... Ki hívott közétek
tanyák,
jaj, mi vonzott melledre,
tüskebozontos öledbe,
homokot őrlő, kiszikkadt
szájüregedbe,
hallgatag Szülőhaza?
Nap,
hó,
köd,
eső,
kérlelhetetlen szelek,
földutak felszálló pora -
ki hívott,
ki várt,

ki küldött engem oda?
Miért voltam boldogan boldogtalan
veled,
mért lettem hűtlen fiad,

...

Nap,
hó,
köd,
eső,
kérlelhetetlen szelek,
sarak,

fertőzött, nitrátos ásott kutak.

Hangrobbanás.

Messzi

fönn

repülő moraja.

Ki hívott,

ki küldött engem oda?

Szülőháza?

Szülőanyja?

Kishúgom, vérrel beszöktetett

kökénybokor,

mi lesz velünk?

Mi vész el velünk?

Hallgatva, konokul káromkodva

rád gondolok, testvérem,

akácgyökér:

fogózz,

kapaszkodj magadért,

mindenkiért. ...

Ez a vidék, illetve ez a nép, még most, a szétveretés után, saját nyomorúságában is más. Szokásaiba és életritmusába kódolva ismeri az életet. Azon éjszakák mélyén, amikor az élet-színvonal testet-lelket ölő hajszája miatt elszenvedett kínok nem hagyják aludni és lelkiismeretfurdalás gyötri, maga is rájön, hogy ismeri apái hitét: ismeri az ég és a föld titkát, a jó és a rossz, az élet és a halál erejét. Számára a verejték szaga még most is a jól végzett munka örömet ígéri, amely csak egy életet elfogadó békében tud kiteljesedni. Még olyanok is vannak, akikben ilyenkor fölsejlik szüleik vallásossága: tudják, hogy Isten humora megismerteti ugyan velünk a halál tapasztalatát, de ahogyan ez minden jó tréfától elvárható, a poén életet is adhat! A kocsmában a másikkal dulakodó félrészeg pedig hazafelé menve figyelmezteti a nényt, hogy: "Ne ijedjen meg Rózsika néni, csak én vagyok!" Ha pedig egyetemisták jönnek egy pár hétre a tanyavilágba, valami úgy megragadja őket, hogy évekig visszajárnak!

Látunk olyan tanyán élő gimnazista fiataalt is, aki nem jár diszkóba, nem beszél túl a felnőtteket, de maga gondolzza birkáit, a traktorral bármikor bármilyen munkát elvégez, ha a szülők nincsenek otthon, hiba nélkül megfeji és rendbe teszi az öt tehenet, és ha nem tanul, teljes értékű munkaerő a szülők mellett. Ilyenkor arra gondolhat az ember, hogy talán: lesz még olyan, akire az élet felelősségét rá lehet bízni!

A tanyavilág erkölcsi-szellemi kultúrájának summája

E nép körében erkölcsi tartást adó, gondolkodásmódot és kultúrát formáló élettapasztalatot a kemény munka, és az élet terheivel, olykor kilátástalanságaival való napi számvetés adott. A természet ritmusát könyörtelenül meg kellett tanulniuk. Annak harmóniája és csöndje viszont segített is abban, hogy kialakulhasson a kemény sorsot elfogadó életbölcesség és emberi tartás. Aki az elmúlás és a halál tényét emberi méltósággal képes elfogadni, csak az értheti meg igazán a józanságnak azt az erejét és szépségét, amit itt egy egyszerű és hallgatag ember megtanult. Kultúrájuk lényege az Élet és a Kenyér volt.

A nagycsalád tapasztalata, és a hasonló sorsúakkal átélt sorsközösség meghatározó volt. Az egyénnel el kellett fogadnia, hogy sohasem a saját igényei az elsők. Megtanulták, hogy a természet elvárásait és a megélhetés közös érdekét kell szem előtt tartaniok. Aki ez ellen vétett, azzal az élet bánt el. Ez olyan átfogó, valóságsszemléletet adott, és olyan életközpontról tárgyilagosságot biztosított, ami egyedülálló. A természet szélsőségei között végzett munka, a kudarcok elviselése, a következetes helytállás és türelem olyan próbatételek, amelyeken feltétlenül elbukik az, aki jogait akarja érvényesíteni. Joga itt csak a földnek, a józanságnak, az életnek és a természetnek van, ők csak kötelességeket ismerhetnek. A fizetség pedig maga az élet. Belső szabadságuk, életet ismerő és vállaló humoruk bőven kárpótolta őket. Ragaszkodtak is életterükhöz, a tanya kemény szabadságához, és még a jómódúak sem kívánták a városi életet: "Ki mihez szokott, holtig el ne hagyja"!

Kultúrájában mindig a teremtett világért, az anyagi, a szellemi és a lelki élet egészéért érzett felelősség személyi érettsége jelentette a tisztességes gondolkodás és a hit alapját. Ez a kultúra határozta meg önfegyelmüket, továbbá pedagógiai szemléletüket, amellyel gyerekeik következetes munkára és egy sorsot elfogadó türelemre nevelték.

Egy igen fontos vallástörténeti összefüggés

A magyar tanyavilág tapasztalatát igen hasznos összevetni a keresztény hit üdvtörténeti gyökereivel. A keresztény hit üdvtörténeti gyökereiben ugyanis különleges szerep jut a társadalomkritikának, sőt a társadalomból való tudatos kivonulás erkölcsi tartásának, és végül a pusztai lét megpróbáltatásaiban szerzett Élet-tapasztalatnak..

A Bibliából ismert üdvtörténeti hit már nagy kultúrák hanyatlásának idején született és tisztult le. Ábrahám gyermektelen, "terméketlenségének" fájdalma sötétségbe-krízisbe taszítja. Ezen krízisben születet hite azt kívánja tőle, hogy vonuljon ki a társadalomból, és tudatos fegyellemmel élje át a puszta élettapasztalatát. Tette azt a reményt kelti, hogy sok nép atyja lesz, (tehát élete nem lesz terméketlen,) földet kap, (tehát nem lesz talajtalan senki,) és gondolkodásának (hitének) élettereje áldássá válik a föld minden nemzete számára! Mózes is ennek szellemében és igényével vezeti népét a pusztába, ahol meg kell tanulnia a szabadságot és az önfegyelmet, a pusztai nomádok tudományát. Ezek a nomádok szegényebbek voltak és keményebb körülmények között éltek, mint Egyiptom rabszolgái, de szabadságuk kárpótolta őket! A kivonulás és a pusztai vándorlás eseményeit az Ószövetség misztikájának tarthatjuk, amely igen jó pedagógiával neveli a népet.

A tanyavilág népe körében élve határozott meggyőződésem, hogy ezen ősi vallástörténeti tapasztalatok lényegének megértése a magyar tanyavilág erkölcsét, gondolkodását, élettapasztalatát megfogalmazhatóvá teszi! Hatékony kulturális és lelkipásztori munka is csak ezen üdvtörténeti tapasztalat ismeretében végezhető! Szinte jóvátehetetlen bűn, hogy az üdvtörténeti teológia (akármelyik egyház műveli is azt,) nem figyel erre a társadalmi jelenségre.

A tanya valóban környezeterkölcsei fogalom. Ezzel azonban csak azok vannak tisztában, akik ott élnek vagy éltek, és tudatos fegyellemmel választották a másságot, mint erkölcsi tartást.

Köszönöm a megtisztelő figyelmet.

A tanyavilág másságának múltja van!

A tanyavilág belső értékeit és lehetőségeit nem lehet egyetlen szempont szerint értékelni. Olyan valóságról kell ugyanis beszélnem, amelynek látványa a városi-polgári társadalom vakfoltjára esik. A török kor óta a társadalom megítélésében minősítetten is hátrányos helyzetbe került, értékeit pedig lefedte az a hordalékanyag, amelyet a XIX-XX. sz. társadalmi változásai termeltek.

1798-ban pl. a halasi városatyák is megtiltották a tanyán való lakást. A következőképp érveltek: az állandó kintlakás *"a gonoszságokra nem kevés alkalmatosságot szül, ... gyermekeiket Isten félelmére nem nevelhetik, ellenben mindenféle gonoszságokra, rossz emberek és lopott jószágok lappangatására van alkalmuk, s gyermekeik is azt tanulják tőlük, s vad indulatukban törvény és parancsellenes magatartásban nőnek fel."*

Dr. Gesztelyi Nagy László 1928-ban, a "Magyar tanya" c. művében így ír: *"Csudálatos közönnyel, érzéketlenséggel kezelte a magyar társadalom és a mindenkori magyar kormány a tanyakérdést. Mintha a tanyai lakosok nem is volnának 100 %-os állampolgárok... Pedig a magyar tanyakérdés nem a tanyákon senyvedő emberek kérdése, az országos kérdés, országos érdek."*

Lakatos Vince 1938-ban írta a "Krónika a kun pusztákról" c. művét. A paraszti társadalom sérelmeit olyan leplezetlenül és keményen kimondja benne, ahogyan azt csak baráti körben szokás megfogalmazni. A könyv sorsáról írja: *"1939 végén közölte a kiadó, hogy saját érdekemben nem adja ki a könyvet. - Ha Kovács Imre a Néma forradalomért, Féja Géza a Viharsarokért hat hónapot kapott felfüggesztve, te hat esztendő-t kapnál, de nem felfüggesztve! - ez volt az indoklás."* A szocializmus "népi" demokráciájában, a hírhedt padlássöprések évtizedében, a szocialista gondolkodás számára is kedvező bővítésekkel újra ki akarta adni könyvét. Erről a kísérletéről is beszámol: *"1959-ben pár soros levélben értesített a kiadó, hogy könyvem kiadása nem időszerű, de az írói honoráriumot teljes egészében fölvehetem.... A mai napig sem tudom, hogy az én népem sorsának krónikáját valójában miért lökték másodsor is sírba? Rosszat akart ez az írás? Téves utakra vitt? Nem hiszem!"* Könyve ötven év késéssel, csak 1988-ban jelenhetett meg, bár még ekkor is ellentmondásos visszhangja volt.

A hagyományos tanyavilágnak volt-e, vagy van-e lelke?

Volt-e, vagy van-e erkölcsi üzenete, olyan kultúrája, amelynek tudása volt a Létezés és az Élet egészéről, ismerte a felelősségteljes gazdálkodás tudományát, miközben tudatában volt annak is, hogy a városi kultúra, a maga szubjektív értékrendjével mennyire sérülékeny?

Tudom, hogy ez az összegzés sok szempontból szentimentalizmussal vádolható, de ha valaha is létezett, vagy valahol létezik ilyen jelenség, akkor a következetes gondolkodás megkívánja, hogy foglalkozzunk vele, próbáljuk meg megérteni ennek a ténynek a titkát, embert nevelő erejét. Érdemes összegezni azon családok értékrendjét és gondolkodásmódját, amelyek a természettel és egymással való együttműködés érdekében megtanulták az önkorlátozás tudományát, ami számukra az istentapasztalat alapját is megvetette.

Sohasem kaphatják meg viszont azok, akik az életet összekeverik az életszínvonallal, de még azok sem, akik számára saját jogaik, jó közérzetük fontossá válik. A tanyavilág kultúrája, egyéniséget betöltő és népet teremtő titka ezért a jóléti-fogyasztói társadalom értékrendje szempontjából megközelíthetetlen, érthetetlen.

1989. máj. 18-19-én Kecskeméten, a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja "Tanakodás a tanyákról" címmel tanyakonferenciát szervezett. Ez a konferencia már a szocialista idők módszeres tanyarombolása után akart számot vetni a tanyavilág sorsával. Fodor Ferenc a következőket mondta: *"Napjainkban számtalan kiadványban számtalan vélemény lát napvilágot, amelyből hiányzik az empátia, az a törekvés, mely azt vizsgálná, hogy miként hatottak a képtelen intézkedések a parasztemberek erkölcsi világára. Vajon hogyan tudták átélni a mindennapos megaláztatásokat, az internálótáborokat, Rákosi börtöneit? Hány embert hurcoltak meg igazságtalanul, tették tönkre családi életét, hány becsületes*

parasztember esett áldozatul a skizofréniának? Még számtalan kérdést kell őszintén megválaszolnunk ahhoz, hogy a tanyák és a paraszti gazdaságok jövőjéről beszélhessünk. Még ma is cinkos némasággal hallgatunk arról a - Pozsgai Imre szerint - 600 ezer ember sorsáról, akiket akkor megaláztak, akiktől most azt váránk, hogy újból kezdjenek valamit. Ezeket az embereket a társadalom kényszerítette rá a lopásra, csalásra, hazugságra..."

Társadalmunkban az erkölcs már régen nem az élet egészéért érzett felelősség fegyelme és ereje, hanem egy lelki sérüléseket leplező vagy azt okozó szerep, kultúrának pedig csak azt tartjuk, ami a városi civilizáció számára logikus, érthető, a jóléti társadalom elvárásait feltételezi, "értékrendjét" erősíti, fogyasztói szokásait tudomásul veszi, és végül, de nem utolsó sorban a tömegkommunikáció világában is eladható.

Ők is csak egy nyugatról importált jóléti szemléletben tudnak gondolkodni, egy egyetemes érvényű hitkultúra munkálásának nem tulajdonítanak jelentőséget. A hitet ők is csak azon személyek számára tartják fontosnak (orvosságnak), akik a jóléti küzdelmekben megsérültek. Egy erkölcsi fegyelem és sorsközösség által formálódó nép lehetőségét ők is elképzelhetetlennek tartják.

A tanyavilág kultúrájának, hitének és erkölcsi tartalékának (lelkének) értékelése még azok körében sem igény, akik vidékfejlesztéssel foglalkoznak

A tudományos életből hiányoznak azok a kutatási szempontok, amelyek alapján értékelni lehetne a tanyavilág népének élettapasztalatát, erkölcsét, hitét. Sajnos ezzel még azok sem foglalkoznak, akik vidékfejlesztéssel foglalkoznak. A tanyavilág kultúrájának értékeléséhez igen hasznos segítséget nyújthatna a vallástörténet és a teológia.

Érdeemes volna még átgondolni a modern kor keresztény misztikáját is. Ez a misztika is megköveteli, hogy "kimenjünk a pusztába": emberlétünk kríziseit-sötétségeit tudatos felelősséggel vállaljuk, jogainkat felejtve kötelességeink alapján egy teljesebb életismeretet reméljünk. Ennek jegyében fordult Teréz anya a harmadik világ éhezői és haldokló felé, ahol emberségében új világokat fedez fel!

Sürgető feladatok

A becsületes kenyérkultúra szorgalmazása a legfontosabb feladat. Föl kell tárnai, hogy az egyszerű, de hajdan jól működő tanyai élet ökológiai egységében és életszemléletében még mindig érdemes gondolkodni. Gazdagságot ugyan nem ad, de megóv az embert megalázó szegénységtől.

A tanyai gyerekeknek iskola kell, amely egy térség kultúráját is formálja. Az iskolának föl kell tárnai a jóléti-fogyasztói társadalom ellentmondásait, és olyan eszményképet kell fölmutatnia, amely a tanyavilág hagyományos gondolkodása szerint egy életet hordozó csendes fegyelemre nevel.

A szociális munka is önálló feladat. A tanyavilágban igen sok magára maradt idős él, és igen sok a peremre szorult, vagy alkohol miatt elesett ember. A legelső szociális feladat az, hogy adjuk meg a tiszteletet őseink élettapasztalatának.

Nagy kár, hogy a teológia és a profán tudományok meg sem kísérlik egymással a kommunikációt. Pedig a pedagógiát, pszichológiát, a néprajzot, továbbá az ökológikus szemléletű gazdálkodástudományt ezen ősi tapasztalatok új alapokra tudnák helyezni.

Megérthetjük a tanyavilág kultúrájának (élettapasztalatának) lényegét, ha komolyan vesszünk egy egyszerű parasztember munkára alapozott életszemléletét, lényeglátó, természeti és társadalmi összefüggéseket értő, ugyanakkor az élet legfinomabb részleteire is ügyelő gondolkodását, ha csodálattal állunk meg az élet keménységét elfogadó méltóságának láttán, amikor pl. halálát érezvén megmondja, hogy jövőre mit hova vessenek, halotti torára melyik birkát vágják le, a toron pedig melyik dalt énekeljék el.

Sőt! Még arról a viszonylag könnyen tárgyalható kérdéstről sem esik komolyan szó, hogy hogyan értékeljük a hagyományos tanyai gazdálkodást, méltányoljuk-e a család számára

is életteret biztosító és munkahelyteremtő szerepét, vagy inkább országos szinten egy iparszerű mezőgazdaságban gondolkodjunk? Ez utóbbit a külföldi tőke tudná megoldani, de ekkor az egész tanyai társadalom csak kiszolgáló személyzet lehetne, a munkanélküliség állandó rémével!

A tanya, mint magyar környezetekölcsi fogalom

A tanyavilág értékeinek és válságtüneteinek megítélése még azok körében sem egységes, akik ott élnek, azok körében pedig főleg nem egységes, akik kívülről szemlélik. Még abban a viszonylag egyszerű kérdésben sincs közös nevező, hogy hogyan értékeljük a tanyai gazdálkodást, illetve miként vélekedünk a tanyavilág társadalmi életéről, és annak a társadalom egészében betöltött szerepéről? Arról pedig főleg nem esik szó, hogy a tanyavilágnak van-e, vagy volt-e lelke, van-e, vagy volt-e erkölcsi üzenete, olyan titka, amelyet csak az ismerhet, aki az Élet csodáját ott tapasztalta meg. A tanyavilágban csak az láthatta fölkelni Isten Napját, aki méltósággal viselte a tanyai lét éjszakáit, volt türelme a természet keménységének elviseléséhez, és volt szeme meglátni az ő tanyasi világát lekezelő, saját jogait hangoztató jóléti társadalom szánalmas, életidegen zártságát.

Tapasztalatom szerint, akik a tanyavilág helyzetével ma foglalkoznak, azok a tanyavilág kérdését nem tudják (vagy nem merik) a maga összetettségében kezelni. Értékítéletükkel és munkájukkal, - ha nem is tudatosan -, de a maguk gazdasági, társadalmi vagy kulturális elvárásait akarják érvényesíteni. A tanyavilág kultúrájának és erkölcsi tartalmának a kérdése föl sem vetődik. Igaz, föl sem vethető, hiszen kultúrájának ma csak azt tartjuk, ami a városi civilizáció számára logikus, érthető, a jóléti társadalom elvárásait feltételezi, "értékrendjét" erősíti, fogyasztói szokásait tudomásul veszi, és végül, de nem utolsó sorban a tömegkommunikáció világában is értelmezhető. A magyar tanyavilágban ezért csak arra lehet számítani, hogy egyik-két szakember, kutatócsoport, jó szándékú közösség-szervező, a maga gondolkodásmódjának és szakterületének korlátain belül elemez, a saját prekoncepcióinak hatókörében tervet dolgoz ki, és végül - ha kormányzati támogatást kap, vagy nemzetközi pályázatokon nyer -, akkor egy társadalomformáló munkát kezd. Ennek eredménye azonban csak egy olyan tanyavilág lehet, amely figyelmen kívül hagyja saját múltját, megtagadja saját élettapasztalatát és eladja saját lelkét, annak reményében, hogy bizonyos nyugati normának, jóléti-fogyasztói elvárásnak megfeleljen. Ezen az úton legfeljebb az várható, hogy a budapesti vagy nyugati polgárság számára szalonképessé válik a tanyavilág, a maga vendégváró, gémeskutas-disznótoros romantikájával.

Magyarországon a város az város, a falu pedig falu, de a tanya egy világ: tanyavilág.

Ha az ember egy istenhitben megbékélt, az élet csendes fegyelmét ismerő idős tanyai házaspár udvarába lép, valóban egy más világba csöppen. Itt minden megszólal, ráadásul olyan egyszerű és érthető nyelven, amelyet minden jó szándékú ember megérthet, akkor is, ha az ő életét már az autó és a computer határozza meg, gyermekei pedig coca-colán nevelkednek.

Beszél az előző húsvétra bemeszelt, búcsúra utánjavított ház és istálló, az elmúlt nyáron megigazitott nádtetejével, beszél az egyszerű virágokkal díszes virágoskert a ház előtt vagy a ház végénél, beszél a házzal, az istállóval, az ólakkal, esetleg a pincével és a kamrával határolt, az elmúlt szombaton felsöpört udvar, a maga eperfaival, melyek embernek árnyat, jószágnak nyári gyümölcsöt adnak. De beszél a szekér a színben, még akkor is, ha már csak a múlt munkáinak emlékét idézi. A lakásba lépve is azt látjuk, hogy minden célszerű, a terítők és a képek egyszerűek. Itt valóban minden munkáról, életfegyelméről, hitről tanúskodik. Az embert egy olyan érzés keríti a hatalmába, hogy otthon van. Amikor pedig szót vált a ház lakóival, kezdi nem érteni önmagát, aki a jóléti érdekek félelmeiben és a gyárilpar termékeivel berendezett világában már régen otthontalanná vált.

Ha egy egyszerű parasztember életélményét komolyan vennénk, ha az ő lényeglátó, természeti és társadalmi összefüggéseket értő, ugyanakkor az élet legfinomabb részleteire is ügyelő fegyelmezett gondolkodását megértenénk, ha az ő munkára és nem profitra alapozott életszemléletét elsajátítanánk, és az élet keménységét mi is az ő méltóságával elfogadnánk, akkor mi is megtapasztalhatnánk az Élet erejét, az ő kultúrájának lényegét.

A személyiségében érett ember a társadalom közhangulata ellenében is komolyan veszi ezeket az embereket, ezeket az értékeket és ezt a világot!